

Гандзілевська Г. Б. доктор психологічних наук,
професор кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Острозька академія»
<https://orcid.org/0000-0002-6137-8344>

Костюшко І. В. студентка VI курсу спеціальності
«Психологія» факультету політико-інформаційного
менеджменту Національного університету
«Острозька академія»

ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ КРИЗЬ ПРИЗМУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню проблеми розвитку професійної рефлексії учителя початкової школи. Зосереджено увагу на ролі критичного мислення педагога у цьому процесі в умовах інфодемії. За допомогою методик на визначення педагогічної рефлексії («Визначення рівня сформованості педагогічної рефлексії» (О.В. Калашнікової), «Визначення рівня рефлексії» (О. С. Анісімова)) на вибірці вчителів початкової школи досліджено перевагу середнього рівня їхньої педагогічної рефлексії. За допомогою коефіцієнту кореляції Пірсона виявлено статистично значимий прямий кореляційний зв'язок між показниками педагогічної рефлексії та соціорефлексії, показниками шкали особистісного компоненту педагогічної рефлексії та критичного мислення, а також між показниками критичного мислення й ауторефлексії. Отриманими результатами засвідчено залежність педагогічної рефлексії вчителів початкової школи від розвитку їхнього критичного мислення, рефлексії власних переживань та аналізу переживань інших.

Ключові слова: *учителі початкової школи; рефлексія; педагогічна рефлексія; соціорефлексія; ауторефлексії; критичне мислення.*

Постановка проблеми. Сучасні реалії, освітні реформи та відповідно зміни, які зараз переживає Україна в умовах карантину, вимагають «перезавантаження» початкової освіти. Перехід на вимушене онлайн-навчання, що є відгуком щодо виконання наказу Міністерства освіти і науки України № 406 від 16.03.2020 року «Про організаційні заходи для запобігання поширенню коронавірусу COVID-19», стало новим викликом у модернізації початкової школи та реалізація інновацій концепції «Нова українська школа». В умовах інфодемії пріоритетним завданням перед вчителем початкової школи стало створення психологічно безпечного середовища для формування життєвих компетентностей учнів. У зв'язку з цим для оптимізації психологічної безпеки самого педагога, формування його кіберіміунітету, актуальності набувають психолого-педагогічні дослідження проблеми професійної рефлексії вчителя у вимірі його критичного мислення.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Нова українська школа згідно до концепції НУШ потребує успішного вмотивованого вчителя, який зможе стати «агентом змін» [12]. Разом з тим слід

відмітити, що наукові розвідки пілотажного дослідження, проведені нами у 2018 році на базі Наукового центру «Інститут практичної психології та психотерапії» Національного університету «Острозька академія», емпірично підтверджують перевагу низького та середнього рівня особистісної готовності до змін вчителів початкової школи [5]. Услід за О. Піскуною, Т.Кремешна [8] підкреслює, що необхідною умовою інноваційної діяльності учителя є сформованість його рефлексивної компетентності. Адже рефлексивна компетентність, зокрема вчителя початкової школи, передбачає адекватне осмислення педагогічної ситуації для формування авторських стратегій (умінь мислити повному, оригінально) [4], а отже розвитку педагогічної рефлексії. Педагогічна рефлексія орієнтує вчителя не лише на самопізнання сутнісних характеристик своєї професійної праці, а й самоаналізу результатів її реалізації, та відповідно забезпечує пошук нових нестандартних шляхів вирішення педагогічних завдань [8]. Рефлексивний педагог може реалізовувати різні стратегії викладання та бути уважним до почуттів і поведінки інших [1], що є важливим для організації безпечного

середовища, комунікації педагога з дітьми, їхніми батьками, адміністрацією школи, про що наголошено в концепції Нової української школи. Окрім того, вчитель НУШ має можливість готувати власні авторські програми, активно виражати власну фахову думку. Його роль розширюється від наставника та джерела знань до коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини [12]. Відповідно це вимагає сформованості педагогічної рефлексії, високі показники якої демонструють перехід педагогічної діяльності на особистісно-смысловий рівень, розвиток високої професійної культури [10]. Окрім того, педагогічна рефлексія, як регулятор пошуку особистісного сенсу у спілкуванні з іншими, спонукає до професійного зростання вчителя, сприяє запобіганню педагогічного виснаження [14]. А тому актуальність дослідження проблеми оптимізації професійної рефлексії вчителя є очевидною.

Дослідження чинників формування професійної рефлексії, зокрема важливість розвитку критичного мислення у цьому процесі, є в полі наукового інтересу сучасних вітчизняних науковців. Так, О. Лопатюк, послуговуючись теоретичними напрацюваннями, зокрема дослідженнями Н. Панової, де наголошено, що рефлексія як механізм критичного мислення допомагає визначити його сутність, і, будучи його компонентом, дозволяє виділити особистісну та інтелектуальну рефлексію, стверджує, що однією з умов успішного формування професійної рефлексії майбутніх диспетчерів управління повітряним рухом є розвиток їхнього критичного мислення [9]. Ймовірно, що розвиток критичного мислення, стимулюватиме й розвиток педагогічної рефлексії.

Про вагомий роль педагогічної рефлексії, рефлексивної культури, рефлексивних механізмів, критичного мислення у підготовці до та реалізації професійної діяльності вчителя на сьогодні присвячено багато праць (L. Bartlett, S. Brookfield, C. Clark, N. Henke, D. Kolb, L. Lund, M. Ryan, О. Андрющенко, О.Городиська, М. Ковальчук, Л. Мітіна, Г.Сидоренко, Т. Турицька, А. Умінська, А. Федорова та ін.). Про особливе значення критичного мислення, як основи інформаційно-

цифрової компетентності, що набуває актуальності в сучасну епоху онлайн життя свідчать освітні реформи та перегляд критеріїв професійного стандарту вчителя, в тому числі й вчителя початкової школи [13], й завдання типових програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Разом з тим, спостерігаємо, недостатню кількість емпіричних досліджень ролі критичного мислення вчителів початкової школи для розвитку педагогічної рефлексії, що і спрямувало мету цього дослідження. **Завдання:** емпірично вивчити особливості професійної рефлексії учителів початкової школи; дослідити зв'язок показників педагогічної рефлексії та критичного мислення учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для реалізації мети і завдань дослідження був застосований такий діагностичний інструментарій: для дослідження рівня професійної рефлексії вчителів початкової школи була застосована методика «Визначення рівня сформованості педагогічної рефлексії О.В. Калашнікової [6] та методика «Визначення рівня рефлексії» О. С. Анісімова, яка дозволяє описати рівень таких компонентів рефлексивної компетентності: особистісний, інтелектуальний та кооперативний [3]. Сучасні науковці досить часто використовують її для вивчення педагогічної рефлексії, зокрема рівнів рефлексивності, колективності та самокритичності особистості, у контексті визначення рефлексивного мислення [2]. Для математико-статистичної обробки емпіричних даних використовували кореляційний аналіз (коефіцієнт кореляції Пірсона), що дозволив визначити зв'язок між показниками педагогічної рефлексії та критичного мислення вчителів початкових класів. Відмітимо, що рівень критичного мислення на вибірці вчителів початкової школи, було вивчено у попередніх дослідженнях за допомогою адаптованого тесту критичного мислення Л.Старкі [7]. Окрім того, застосування методики рівня вираженості та спрямованості рефлексії М. Гранта дозволила оцінити й ступінь сформованості ауторефлексії, тобто рефлексії власних переживань, аналізу своїх внутрішніх мотивів, бажань, цілей, та соціорефлексії вчителів початкової школи – їхнє усвідомлення і аналіз переживань інших

Питання психології

людей [7]. Результатами засвідчено важливість продовження цього дослідження у контексті педагогічної рефлексії.

Таким чином, емпірична вибірка включила 30 учителів початкової школи (3-4 класів) Волинських загальноосвітніх шкіл віком від 23 до 37 років ($M_{\text{вік}}=29,5$).

На першому етапі цього дослідження за допомогою методики «Визначення рівня сформованості педагогічної рефлексії» О.В. Калашнікової було виявлено перевагу середнього рівня педагогічної рефлексії вчителів початкової школи (63%) (Рисунок 1).

Рис. 1. Відсотковий розподіл показників рівня сформованості педагогічної рефлексії учителів початкової школи.

Такий рівень розвитку педагогічної рефлексії може характеризувати вчителів, як здатних до самопізнання і самоаналізу. Разом з тим, середній рівень сформованості досліджуваного феномену свідчить про труднощі вчителів у контролі та керуванні своєю педагогічною діяльністю, адаптації в складних педагогічних ситуаціях, прояву регуляторної гнучкості при зміні умов освітнього процесу, аналізу й оцінці бар'єрів професійного розвитку [15]. Низький рівень педагогічної рефлексії був виявлений у 17% вчителів. Такий рівень рефлексії може свідчити про не готовність до інноваційної діяльності вчителів, пріоритетність у

використанні готових технологій без критичного осмислення ситуації [15].

Застосування методики «Визначення рівня рефлексії» О. С. Анісімова дозволило підтвердити перевагу середнього рівня педагогічної рефлексії вчителів початкової школи. Так, було визначено, що у 67% учителів початкової школи переважає середній рівень особистісного компоненту педагогічної рефлексії (рефлексивності) (Рисунок 2). Такі результати демонструють наявність здібностей аналізувати себе, свої почуття, інтереси, настрій; причинно-наслідковий зв'язок своєї поведінки і вчинків; визначати помилки й успіхи [11].

Рис.2. Відсотковий розподіл показників рівня сформованості особистісного компоненту педагогічної рефлексії на вибірці учителів початкової школи.

Окрім того, досліджено, що середній рівень показника інтелектуального компоненту (самокритичність) педагогічної рефлексії, який включає компетенції до

саморозвитку та активності, інтерес до учнів та результатів власної діяльності [11], характерний 56% учителів початкової школи (Рисунок 3)

Рис. 3. Відсотковий розподіл показників рівня сформованості інтелектуального компонент педагогічної рефлексії учителів початкової школи.

Щодо показників кооперативного компоненту (колективність) педагогічної рефлексії, який дозволяє педагогу ефективно брати участь у колективній діяльності і включає здатність приймати

відповідальність за те, що відбувається в колективі, класі, групі, а також співвідносити результати з метою діяльності [11], то середній його рівень переважає у 67% учителів (Рисунок 4).

Рис. 4. Відсотковий розподіл показників рівня сформованості кооперативного компонент педагогічної рефлексії учителів початкової школи.

Відсутність або незначний відсоток показників високого рівня компонентів педагогічної рефлексії свідчать про потребу пошуків шляхів оптимізації професійної рефлексії учителів початкової школи.

Другий етап дослідження був спрямований на вивчення ролі критичного мислення учителів початкової школи для педагогічної рефлексії. Результати попередніх досліджень [7] на цій вибірці вчителів початкової школи демонструють перевагу середнього рівня розвитку їхнього критичного мислення (70%), що свідчить

про здатність учителів цієї вибірки до критичного аналізу інформації, здебільшого протистояти маніпуляціям, контролювати емоції під час прийняття рішень. Разом з тим, такі результати сигналізують й про недостатній рівень їхнього розвитку та потребу у пошуках чинників оптимізації критичного мислення. Низький рівень критичного мислення, який характерний 17%, підтверджує актуальність його розвитку, адже може деструктивно впливати на процес прийняття рішень, а отже збереження психологічно-безпечного

освітнього середовища. Підсилює вагомість розвитку критичного мислення для оптимізації педагогічної рефлексії й виявлена нами на цьому етапі дослідження за допомогою кореляції Пірсона статистично значима кореляція між показниками рефлексивності (особистісного компоненту педагогічної рефлексії) та критичного мисленням ($r=0,29$, $p<0,05$). Крім того, була прослідкована пряма кореляція між показниками критичного мислення й ауторефлексії, тобто рефлексією власних переживань, аналізу своїх внутрішніх мотивів, бажань, цілей ($r=0,34$, $p<0,05$). Такі результати вказують на шляхи розробки тренігової програми, один із напрямків якої має сконцентруватись на розвитку ауторефлексії для оптимізації критичного мислення учителів та відповідно їхньої педагогічної рефлексії.

Слід відмітити, що за результатами попередніх досліджень [7] було виявлено що у 46 % вчителів цієї вибірки переважає середній, а у 27% – низький рівні ауторефлексії, що може свідчити про нерегулярний та поверхневий характер самоаналізу цінностей, інтересів, мотивів та ін. учителів та труднощі у плануванні педагогічної діяльності. Крім того, було досліджено й те, що у 40% респондентів переважає середній, а у 23% вчителів – низький рівні соціорефлексії, яка демонструє прагнення педагогів до аналізу і осмислення своїх дій та вчинків з позиції учнів. Такі результати свідчать про вагомість розвитку професійної рефлексії учителів початкової школи у зв'язку як із розвитком їхнього критичного мислення,

так й ауторефлексією й соціорефлексією. Так, у цьому дослідженні нами виявлено значимі кореляції між показниками педагогічної рефлексії, дослідженої за методикою О. Калашнікової, та соціорефлексією ($r=0,31$, $p<0,05$), що характеризує уміння учителя подивитися на себе «очима учнів», аналізувати свої вчинки і дії та інших людей, відкритість до прийняття інших позицій. Такий результат може допомогти у визначенні конструктивних чинників для розвитку педагогічної рефлексії вчителів початкової школи.

Таким чином, досліджено перевагу середнього рівня педагогічної рефлексії у вчителів початкової школи. Прямий кореляційний зв'язок між показниками педагогічної рефлексії та соціорефлексії, показниками особистісного компоненту педагогічної рефлексії та критичного мислення, а також між показниками критичного мислення й ауторефлексії свідчить про залежність педагогічної рефлексії вчителів початкової школи від розвитку їхнього критичного мислення, рефлексії власних переживань та аналізу переживань інших, а також усвідомлення своїх внутрішніх мотивів, бажань, цілей. Такий результат є певним орієнтиром у розробці пропозицій для стейкхолдерів (для прикладних психологів, що працюють в закладах освіти, для керівників освітніх установ, для установ, що здійснюють підвищення кваліфікації освітян) щодо розвитку педагогічної рефлексії вчителів початкової школи, що і вбачаємо **перспективою подальших розвідок.**

Список використаних джерел

1. Impedovo, M. A., & Khatoun Malik, S. (2016). Becoming a reflective in-service teacher: Role of research attitude. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(1) URL: <https://doi.org/10.14221/ajte.2016v41n1.6>.
2. Алиева Т. Методики диагностики рефлексивных способностей будущих педагогов в вузе / Алиева Т. // Психолого-педагогический журнал // ГАУДЕАМУС, Т. 15, № 4. – 2016. – С. 53-56.
3. Анисимов О.С. Методологическая культура педагогической деятельности и мышления / О. С. Анисимов // Инновац. Об-ние АН СССР, Всесоюзн.методол. центр. М.: Экономика, 1991. 415 с.
4. Вихрущ В. Діагностика формування рефлексивної компетентності учителя початкової школи: порівняльний аналіз / В. Вихрущ // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – 2018. – №. 1. – С. 134-138.
5. Гандзілевська Г. Б. Психологічні бар'єри та ресурси реалізації акмеологічних компетентностей вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти / Г. Б. Гандзілевська // «Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Психологія». – 2018. – №. 7. – С. 9-13.
6. Калашникова О. В. Развитие педагогической рефлексии // практ. руководство для студентов и начинающих учителей / О. В. Калашникова // Екатеринбург: Изд-во Урал. гос. проф. пед. ун-та. – 1998.

Питання психології

7. Костюшко І. В. Критичне мислення як необхідна складова професійної компетентності сучасного вчителя / І. В. Костюшко // *Міжнародний науковий електронний журнал ЛОГОС. ОНЛАЙН*. №10. Червень, 2020. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/3665/3593>
8. Кремешна Т. Організація рефлексивного середовища в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики / Т. Кремешна // *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. – 2015. – №. 2 (2). – С. 210-217.
9. Лопатюк, О. В. Розвиток критичного мислення майбутніх диспетчерів управління повітряним рухом у фаховій підготовці. / О. В. Лопатюк // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. –2018. – Вип. 64. – С. 141-144.
10. Марусинець М. М. Професійна рефлексія як чинник професійного самовизначення майбутнього педагога початкових класів / М. М. Марусинець // *Вісник післядипломної освіти*. – 2009. – №. 11 (1). – С. 135-143.
11. Михальчук М. Теоретические основы рефлексии как средства профессионального развития педагога / М. Михальчук // *Людинознавчі студії. Педагогіка*. – 2015. – №. 1 (33). – С. 110-120.
12. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / [упоряд. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Малахова О., Нанаєва Т., Усатенко Г., Хобзей П., Шиян Р. ; за заг. ред. Грищенка М.]. – [Б. м., 2016]. – 40с. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczija.html>
13. Проект професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів», «Вчитель закладу загальної середньої освіти». *Сайт МОН України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozrobilo-novij-profesijnij-standart-vchitelja-dokument-na-gromadskomu-obgovorenni>
14. Третяк О. Педагогічна рефлексія у контексті професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, фахівця з інклюзивної освіти / О. Третяк, О. Міщень // *Інноватика у вихованні*. – 2020. – Т. 2020. – №. Вип. 11. – С. 144-152.
15. Швацкий А. Ю. Содержательная характеристика уровней рефлексивности профессионального сознания педагога / А. Ю. Швацкий // *Азимут научных исследований: педагогика и психология*. – 2017. – Т. 6. – №. 1 (18).

References

1. Impedovo, M. A., & Khatoon Malik, S. (2016). Becoming a reflective in-service teacher: Role of research attitude. *Australian Journal of Teacher Education*, 41(1) URL: <https://doi.org/10.14221/ajte.2016v41n1.6>
2. Alieva T. (2016) Metodiki diagnostiki refleksivnykh sposobnostey budushchikh pedagogov v vuze. *Psikhologo-pedagogicheskiy zhurnal GAUDYеAMUS*, Т. 15, № 4. S.53-56
3. Anisimov O. S. (1991) Metodologicheskaya kultura pedagogicheskoy deyatelnosti i myshleniya. М.: Экономика, 415 s
4. Vykhrysh V. (2018) Diahnostyka formuvannia refleksyvnoi kompetentnosti vchytelia pochatkovoї shkoly: porivnialnyi analiz. *Naukovyi visnyk Melitopolskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu zb. nauk. pr. Melitopol. Seriya, Pedahohika*, №1 (20).S. 134-138
5. Handzilevska H. B. (2018) Psykholohichni bariery ta resursy realizatsii akmeolohichnykh kompetentnostei vchyteliv pochatkovykh klasiv zakladiv zahalnoi serednoi osvity. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Seriya «Psykhohohiia» : zbirnyk naukovykh prats. Ostroh : Vyd-vo NaUOA. № 7. S. 9–14.
6. Kalashnykova O.V. (1998) Razvytye pedahohycheskoi refleksyiv: Prakt. rukovodstvo dlia studentov y nachynaiushchykh uchyteliv. Ekaterynburh: Yzd-vo Ural. hos. prof. ped. un-ta.
7. Kostyushko I. V. (2020) Krytychne myslennia yak neobkhidna skladova profesiinoy kompetentnosti suchasnoho vchytelia. *Mizhnarodnyi naukovyi elektronnyi zhurnal ЛОГОС. ONLAIN*. №10. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2663-4139/article/view/3665/3593>
8. Kremeshna T.I. (2015) Orhanizatsiia refleksyvnoho seredovyshcha u protsesi fakhovoi pidhotovky maibutnykh uchyteliv muzyky. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Pavla Tychyny* [red kol. Martyniuk M.T. (hol.) ta in.] Uman: PP Zhovtyi O.O., Vyp.2. Ch. 2. S. 165-170
9. Lopatiuk, O. V. (2018) Rozvytok krytychnoho myslennia maibutnykh dyspetcheriv upravlinnia povitrianyim rukhom u fakhovii pidhotovtsi. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova*. Seriya 5 : Pedahohichni nauky : realii ta perspektyvy : zb. nauk. prats. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, Vyp. 64. S. 141-144.
10. Marusynets M.M. (2009) Profesiina refleksiiia yak chynnyk profesiinoho samovyznachennia maibutnoho pedahoha pochatkovykh klasiv. *Visnyk pislidyplomnoi osvity*. Vyp. 11 (1). S. 135-143. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vpo_2009_11%281%29_19
11. Mikhalychuk M. (2015) Teoreticheskie osnovy refleksii kak sredstva professionalnogo razvitiya pedagoga. *Lyudinoznachchi studii. Seriya «Pedagogika»*. Vypusk 1/33. S. 110-120.

12. Nova ukrainska shkola : kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly / [uporiad. Hrynevych L., Elkin O., Kalashnikova S., Kobernyk I., Kovtunets V., Makarenko O., Malakhova O., Nanaieva T., Usatenko H., Khobzei P., Shyian R. ; za zah. red. Hryshchenka M.]. – [B. m., 2016]. – 40s. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>
13. Proiekt profesiinoho standartu za profesiiamy «Vchytel pochatkovykh klasiv», «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity». Sait MON Ukrainy. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozrobilo-novij-profesijnij-standart-vchitelya-dokument-na-gromadskomu-obgovorenni>
14. Tretyak O. . Mishchenia O. (2020) Pedahohichna refleksiiia u konteksti profesiinnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia pochatkovoii shkoly, fakhivtsia z inkluzyvnoi osvity. Innovatyka u vykhovanni. (Vyp.11): T.1. S. 144-152.
15. Shvatskiy A. Yu. (2017) Soderzhatelnaya kharakteristika urovney refleksivnosti professionalnogo soznaniya pedagoga. ANI: pedagogika i psikhologiya. №1 (18). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/soderzhatelnaya-harakteristika-urovney-refleksivnosti-professionalnogo-soznaniya-pedagoga>

Резюме

*Гандзилевская Г. Б. доктор психологических наук
Костюшко И. В. бакалавр психологии.*

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ РЕФЛЕКСИЯ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ СКВОЗЬ ПРИЗМУ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Статья посвящена исследованию проблемы развития профессиональной рефлексии учителя начальной школы. Внимание сосредоточено на роли критического мышления педагога в этом процессе в условиях инфодемии. С помощью методик на определение педагогической рефлексии («Определение уровня сформированности педагогической рефлексии (А. Калашиковой), «Определение уровня рефлексии» (А. С. Анисимова)) на выборке учителей начальной школы исследованы преимущество среднего уровня их педагогической рефлексии. С помощью коэффициента корреляции Пирсона выявлено статистически значимая прямая корреляционная связь между показателями педагогической рефлексии и социорефлексии, показателями шкалы личностного компонента педагогической рефлексии и критического мышления, а также между показателями критического мышления и ауторефлексии.

Ключевые слова: учителя начальной школы; рефлексия; педагогическая рефлексия; социорефлексия; ауторефлексия; критическое мышление.

Summary

*Handzilevska H. B. Doctor of Psychological Sciences
Professor of Department of Psychology and Pedagogy
National University of Ostroh Academy
Kostiushko I. V. Undergraduate of
National University of Ostroh Academy*

PEDAGOGICAL REFLECTION OF A PRIMARY SCHOOL TEACHER IN THE CONTEXT OF CRITICAL THINKING

The article is devoted to the research of the problem of development of professional reflection of a primary school teacher. The focus is on the role of critical thinking of the teacher in this process in the conditions of infodemia. Using the methods for determining pedagogical reflection (Determining the level of formation of pedagogical reflection) (OV Kalashnikova), "Determining the level of reflection" (OS Anisimova)) in a sample of primary school teachers, the advantage of the average level of pedagogical reflection was investigated.

The results of the research is showed the competence of teachers in self-knowledge and introspection, analysis of their feelings and interests, the cause-and-effect relationship of their behavior and actions. At the same time, the difficulties of teachers in the control of their pedagogical activities, adaptation in difficult pedagogical situations, the manifestation of regulatory flexibility, when the educational process are changed, analysis and assessment of barriers to professional development were revealed. This difficulties are demonstrated the importance of searching for ways to optimize the professional reflection of primary school teachers, in particular, the role of critical thinking in this process.

Pearson's correlation coefficient revealed a statistically significant direct correlation between indicators of pedagogical reflection and socioreflexion, indicators of the scale of the personal component of pedagogical reflection and critical thinking, as well as between indicators of critical thinking and autoreflection. The obtained results testify to the dependence of pedagogical reflection of primary school teachers on the development of their critical thinking, reflection of their own experiences and analysis of the experiences of others.

Key words: primary school teacher; reflection; pedagogical reflection; socioreflexion; autoreflection; critical thinking.